

פרשת דברים, מקורות

פרידה בקודים

1. (א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בְּעֶרְבֹה לְמֹל סוּף בֵּין־פָּאָרָן וּבֵין־תַּפַּל וְלִבְנוֹ וְחֻצְרֹת וְדִי זָהָב: (ב) אַחַד עָשָׂר יוֹם מִחֹרֵב דָּרָךְ הַרְשָׁעִיר עַד קִדְשׁ בְּרִנְעַ:

2. רש"י דברים פרק א פסוק א

(א) **אלה הדברים** - לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל:

אל כל ישראל - אילו הוכיח מקצתן, היו אלו שבשוק אומרים, אתם הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך, אילו היינו שם היינו משיבים אותו, לכך כנסם כולם ואמר להם הרי כולכם כאן כל מי שיש לו תשובה ישיב:

במדבר - לא במדבר היו אלא בערבות מואב, ומהו במדבר, אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו (שמות טז ג) מי יתן מותנו וגו':

בערבה - בשביל הערבה שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב:

מול סוף - על מה שהמרו בים סוף בבואם לים סוף שאמרו (שם יד יא) המבלי אין קברים במצרים, וכן בנסעם מתוך הים, שנאמר (תהלים קו ז) וימרו על ים בים סוף, כדאיתא בערכין (טו א):

בין פארן ובין תפל ולבן - אמר רבי יוחנן [רשב"י] חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן, אלא הוכיחן על הדברים שתפלוה על המן שהוא לבן, שאמרו (במדבר כא ה) ונפשנו קצה בלחם הקלוקל ועל מה שעשו במדבר פארן על ידי המרגלים:

וחצרות – במחלוקתו של קרח. דבר אחר אמר להם, היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע, ואתם נדברתם במקום:

ודי זהב - הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם, שנאמר (הושע ב י) וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל:

2.אור החיים דברים פרק א פסוק א

איזה דבר, לזה אמר אלה הדברים פי' אלה לבד הם הדברים אשר דבר משה דברי עצמו אבל כל הקודם בדי' חומשים לא אמר אפילו אות אחת מעצמו אלא הדברים שיצאו מפי המצוה כצורתן בלא שום שינוי אפילו אות אחת יתירה או חסרה.

עוד ירצה להגיד הכתוב שכל מי שנה שהיה משה רועה ישראל במדבר לא דבר להם קשות זולת אלה הדברים הוא שדבר קשות, והגם שמצינו שאמר להם (במדבר כ' י') שמעו נא המורים, לא אמר דבר זה לכללות ישראל אלא לחלק א' שהיו מורים הוראה, וכן אמרו בספר הזוהר, אבל לכל ישראל לא דיבר קשות זולת אלה, והוא מה שדקדק לומר אל כל ישראל פירוש אל כולם הוא שלא דבר קשות אלא אלה אבל לקצתן ימצא שדבר קשות חוץ מאלה:

עוד ירמוז על זה הדרך אלה פסל כל הדברים חוץ מאלה שאין מדריגה שוה לדברים אלו, ונתן הכתוב טעם מעלתם, א' אשר דבר משה מצד מעלת המדבר שאין כמוהו עליון כמו שהעיד ה' לב' אחיו ככתוב בתורה (במדבר י"ב ח'), ב' אל כל ישראל מצד מעלת הנדבר אליו אומה שלמה:

אשר דבר משה. פי' לפי שמצינו שהוכיח ישראל על מה שהמרו על ים בים סוף ויאמר האומר והלא אותם שהמרו על ים סוף כבר מתו ונשלמו בטי"ו באב של שנת המי' (פתיחתא איכה רבתי) קודם מאמר זה של משה ואם כן אלה הצאן מה עשו שמוכיחם, לזה אמר אשר דבר משה פי' אם היו הדברים מפי ה' אין מקום לדבר להם קשות, אבל משה הוא המדבר ויכול לומר גם אותם שהיו אז פחות מבן עשרים שלא נגזרה גזירה כי בית דין של מטה מענישין מבן י"ג, וכנגד אותן שהיו בן י"ג בים סוף הוא שדבר משה קשות:

בעבר הירדן. נתעכב מלהוכיחם עד שהיו בעבר הירדן, שראו שהגיעו למחוז חפצם שאז יקבלו מוסרו ולא מקודם שהיו מרוחקי התקוה ונפשם קצרה ולא יטו אזנם להשכיל בתוכחותיו. ואומרו במדבר בערבה וגו' רבותינו ז"ל דרשו (ספרי) שהוכיחם על מה שעשו במדבר וגו', ואפשר לפרש כל הכתוב דרך רמז באופן אחר, והוא כי במקרא מועט למד משה כללות יראת ה' ומדות ההגונות הצריכין להולכים בתורת ה' והם מדות תשעה:

הא' שיהיה לוקח מדתו של אברהם דכתיב (בראשית י"ד י"ג) לאברם העברי, והוא מה שרמז באומרו בעבר:

ב' שיהיה מרדות בלבו תמיד כאומרם ז"ל (ברכות ז') טובה מרדות אחת בלבו של אדם ממאה מלקיות, והוא מה שרמז באומרו הירדן:

ג' מדת הענוה כאומרם ז"ל (עירובין נד) לעולם ישים אדם עצמו כמדבר, ועיין מה שפירשתי בפרשת יתרו בפסוק ויסעו מרפידים (שמות י"ט ב'), והוא מה שרמז באומרו במדבר:

ד' שתהיה הענוה בדרך הנאות לא בדרך הפחיתות הנמאס, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ה), עוד תנאי הענוה שלא ישתמש בה להרחיק תוכחות על עון אם יראה איש עובר פי ה' ויאמר מי אני ומי ביתי להוכיח אנשים גדולים אלא צריך להוכיח לצד חיוב בערבות, והוא מה שרמז באומרו בערבה, כלל ב' דברים, א' שתהיה הענוה עריבה על דרך אומרו (משלי ג') ומצא חן ושכל טוב וגו', ב' חיוב הערבות שיצטרך להוכיח על עון לקטון וגדול ולא ישתמש בענוה בענין זה:

ה' מאמר התנא (אבות פ"ג) הסתכל בשלשה דברים וכו' ולאן אתה הולך וכו' ולפני מי אתה עתיד וכו' וכן אמר התנא (שם פ"ב) שוב יום אחד כו' ופי' שם שהכונה היא שיזכור תמיד יום מותו ושכל יום הוא זמן גבול המיתה, והוא מה שרמז באומרו מול סוף שיהיה למול עיניו סוף אדם ותכליתו:

ו' מאמר החסידים (חובת הלבבות שער הפרישות שער ט') וז"ל הפרוש צהלתו בפניו ודאגתו בלבו, והוא מה שרמז באומרו בין פארן ובין תופל, כנגד צהלתו בפניו אמר בין פארן לשון פאר הפך עצבון שהוא פנים רעות, וכנגד עצבון הלב אמר ובין תופל שלא יהיה לבו ערב עליו ויתעצב אל לבו מפחד שמא עבר את פי ה' בלא ידיעה בגדולות או בקטנות, או שמא מיעט בעבודה ממה שצריך עשות:

ז' שיהיה לו לב טהור ונקי כדרך שהתפלל דוד (תהלים נא) לב טהור ברא לי וגו', וירחיק ממנו שנאת הבריות והקנאה ותחרות והמשטמה, והוא מה שרמז באומרו ולבן שיהיה לו לב טהור שיתחס לטהרה כינוי זה של לבן:

ח' תלמוד תורה בקביעות כיעקב אבינו דכתיב (בראשית כ"ה כ"ז) יושב אהלים לא ללמוד עראי, והוא אומרו וחצרות הם חצרות ה' שהם בתי מדרשות:

ט' שלא יהיה להוט אחר דברים הנדמים לאהוב הון עולם הזה, שכל ההולך אחר תאות לבו בטל הוא מעבודת ה', וצריך האדם להסתפק בהכרחי, והוא מה שרמז באומרו ודי זהב שיאמר לזהב די. או ירצה על זה הדרך שכל מה שיהיה לו יהיה בעיניו דבר מספיק כאילו יש לו כל זהב, והוא על דרך אומרו (אבות פ"ד) איזהו עשיר השמח בחלקו, ובזה יטה לבבו לעבודה העליונה היא עבודת ה' אלהים חיים: